

CONTRIBUȚII PRIVIND STRUCTURA SOCIO-DEMOGRAFICĂ A PARLAMENTULUI ROMÂNIEI ÎN ANII 1919—1937

de IOAN SCURTU

Analiza parlamentului și a vieții parlamentare din România perioadei interbelice a fost ocolită de istoricii români, care s-au mulțumit să preia unele afirmații și etichetări făcute sub imperiul luptei politice în timpul campaniei electorale din 1946 și după aceea. Există multe rezerve și chiar suspiciune în abordarea acestei teme, plecându-se de la ideea preconcepută că în timpul dominației politice a burgheziei nu a existat o viață parlamentară și electorală autentică. Unele progrese s-au făcut totuși, dar cercetările de fond, monografice se lasă încă așteptate. Până la publicarea unei lucrări cuprinzătoare, obiective asupra vieții parlamentare din perioada interbelică orice contribuții pot fi utile, în măsura în care se bazează pe date și fapte concrete, autentice.

Făurirea statului național unitar român în 1918 a marcat trecerea poporului nostru într-o nouă etapă a evoluției sale, aceea în care, pentru prima dată în istorie, avea să muncească și să lupte pentru dezvoltarea și înflorirea patriei sale unice — România. Dorința de renovare, de clădire a unei societăți moderne, în conformitate cu aspirațiile multi-seculare ale românilor a caracterizat primii ani de după Marea Unire. În acest climat de efervescență politică și spirituală s-au legiferat și înfăptuit reforme burghezo-democratice care au jalonat întreaga evoluție a națiunii noastre în perioada interbelică. Între aceste reforme, la loc de frunte se află reforma electorală.

Prin decretul-lege din 16/29 noiembrie 1918¹, se introducea votul universal, egal, direct, secret și obligatoriu al tuturor bărbaților de la 21 de ani în sus, abolindu-se astfel votul cenșitar, pe colegii. Cu toate limitele sale — decurgînd din faptul că nu acorda drept de vot femeilor și militarilor — reforma electorală a extins considerabil cadrul de desfășurare a vieții politice, a antrenat în viața politică activă milioane de cetățeni, a avut un rol decisiv în statornicirea regimului burghezo-democratic în România².

¹ „Monitorul oficial”, nr. 191 din 16/29 noiembrie 1918.

² Ioan Scurtu, *Viața politică din România de la Marea Unire din 1918 la Revoluția de eliberare socială și națională din august 1944*, București, Edit. Albatros, 1982, p. 40—41.

Comparația cu perioada de dinaintea primului război mondial este semnificativă. În anul 1911 din cei 1 644 302 bărbați români majori au fost înscrși în listele electorale pentru Adunarea Deputaților 101 339 cetățeni ; în medie, un deputat era ales de 402 cetățeni, iar un senator de 164³. În alegerile parlamentare din 1919 în vechiul regat 'au fost înscrși pe listele electorale 1 299 823 cetățeni⁴ ; numărul alegătorilor, pe întreaga țară, a ajuns la 3 496 814 în 1926⁵, la 4 038 464 în 1931⁶ și la 4 649 163 în 1937⁷.

Decretul-lege din noiembrie 1918 stabilea că un deputat era ales de 30 000 de cetățeni, iar un senator de 70 000 de cetățeni ; pe această bază, primul parlament al României întregite a numărat 568 deputați și 236 senatori⁸. În aprilie 1920 s-a hotărât ca un deputat să fie ales de 50 000 de cetățeni, iar un senator de 100 000 de cetățeni, numărul deputaților reducându-se la 369, iar al senatorilor la 198 (inclusiv senatorii de drept)⁹. Legea electorală din 1926 a stabilit numărul deputaților la 387 și al senatorilor la 113 (plus senatorii de drept)¹⁰. Legiuitorul a decis ca fiecare județ să trimită în parlament cel puțin doi deputați și un senator ales la colegiul universal, astfel încât întreg spațiul românesc să aibă reprezentanți în corpurile legiuitoare.

Constituția din martie 1923 confirma prevederile decretului-lege din noiembrie 1918 privind votul universal, egal, direct, secret și obligatoriu, precum și sistemul de atribuire a mandatelor pe baza reprezentării proporționale¹¹. În martie 1926 s-a trecut la unificarea sistemului de organizare și desfășurare a alegerilor parlamentare, precum și de atribuire a mandatelor, punându-se capăt celor patru sisteme diferite existente pînă atunci. Prin legea din 27 martie 1926 s-a instituit Comisia Centrală Electorală, care avea următoarele atribuții : totaliza pe țară numărul votanților, al buletinelor anulate și al voturilor obținute de fiecare grupare politică ; calcula procentul de voturi obținute de fiecare grupare politică față de numărul total al votanților pe țară ; proclama gruparea politică majoritară, adică aceea care a obținut cel puțin 40% din totalul voturilor pe țară ; calcula procentul obținut de fiecare grupare politică pe circumscripții electorale pentru a vedea dacă există grupări minoritare care au obținut majoritatea absolută a voturilor în vreo circumscripție și atribuia mandatele potrivit cu rezultatul înregistrat în circumscripția

3 L. Colescu, *Statistica electorală. Alegerile generale pentru corpurile legiuitoare din 1907 și 1911*, București, 1913, p. 66—68.

4 S. Cutișteanu și Gh. I. Ioniță, *Electoratul din România în anii interbelici. Mișcarea muncitorească și democratică în viața electorală din România interbelică*, Cluj-Napoca, Edit. Dacia, 1981, p. 16.

5 „Monitorul oficial”, nr. 122 din 4 iunie 1926.

6 *Ibidem*, nr. 134 din 13 iunie 1931.

7 *Ibidem*, nr. 301 din 30 decembrie 1937.

8 Marcel Ivan, *Evoluția partidelor noastre politice în cifre și grafice*, Sibiu, f.a., p. 6.

9 *Ibidem*.

10 *Ibidem*, p. 7.

11 „Monitorul oficial”, nr. 282 din 29 martie 1923.

respectivă, chiar dacă n-a obținut cel puțin 20% din totalul voturilor pe țară; mandatele astfel atribuite erau scăzute din numărul total al mandatorilor stabilit pe întreaga țară; preceda la repartizarea mandatorilor rămase în felul următor: jumătate se atribuiau grupării majoritare, iar cealaltă jumătate se împărțeau între toate grupările, inclusiv cea majoritară, care au obținut peste 20% din totalul voturilor pe țară, proporțional cu procentul de voturi obținut de fiecare dintre ele; repartiza mandatele pe circumscripții mai întâi grupărilor minoritare, după procentul obținut de listele respective, începând cu circumscripția unde au obținut cel mai mare procent, apoi grupării majoritare, scăzându-se la fiecare circumscripție mandatele atribuite grupărilor minoritare; grupările politice care n-au întrunit 20% din totalul voturilor pe țară, și nici majoritatea absolută în vreo circumscripție nu primeau nici un mandat; atribuirea mandatorilor se făcea în ordinea înscrierii candidaților pe fiecare listă; pentru Senat toate mandatele se atribuiau pe circumscripții listei care a obținut cel mai mare număr de voturi¹².

Legea din martie 1926 afecta principiul egalității votului, stabilit prin Constituție*, deoarece puterea de reprezentare a listei majoritare era mai mare decât cea a listelor minoritare, chiar dacă acestea aveau, împreună, mai multe voturi decât gruparea declarată majoritară. Pe baza acestei legi devenea posibil ca un partid minoritar care a obținut într-o circumscripție electorală mai multe voturi decât partidul majoritar, dar n-a obținut majoritatea absolută în circumscripția respectivă, să primească mai puține mandate decât lista majoritară pe țară, sau chiar să nu primească nici un mandat în cazul în care nu întrunea cel puțin 20% pe întreaga țară.

Scopul legii a fost acela de a asigura o majoritate parlamentară stabilă și a evita existența unei opoziții prea numeroase și divizate. Obiectivul a fost atins numai în parte. Analizând datele concrete¹³, constatăm că în 1919 au pătruns în Adunarea Deputaților reprezentanți a 10 organizații politice, în 1920 numărul lor s-a ridicat la 12, iar în 1922 a scăzut la 10. În 1926, când s-a aplicat noua lege, au pătruns în Adunarea Deputaților candidați aleși pe 4 liste, în 1927 doar pe 3 liste, după care numărul lor a crescut la 5 în 1928, la 11 în 1931, la 12 în

¹² *Ibidem*, nr. 71 din 27 martie 1926.

* Potrivit unor aprecieri această lege a fost inspirată din legea electorală italiană din 7 ianuarie 1923, care prevedea că lista care întrunea un sfert din voturile exprimate pe întreaga țară, precum și majoritatea relativă a voturilor, era declarată listă majoritară și primea 2/3 din mandate, adică 356 din totalul de 535 locuri cîte avea Camera italiană, restul de 1/3 din mandate fiind împărțit proporțional între grupările minoritare (Matei Dogan, *Analiza statistică a „democrației parlamentare” din România*, București, Edit. Partidului Social-Democrat, 1946, p. 24—25).

¹³ Toate cifrele privind numărul celor înscriși pe listele electorale, al voturilor neexprimate, rezultatele înregistrate de partidele politice sînt luate din „Monitorul oficial”, nr. 173 din 20 noiembrie 1919; nr. 44 din 30 mai și nr. 46 din 1 iunie 1920; nr. 273 din 5 martie, nr. 274—286 din 7—21 martie 1922; nr. 122 din 4 iunie 1926; nr. 153 din 14 iulie 1927; nr. 283 din 19 decembrie 1928; nr. 134 din 13 iunie 1931; nr. 173 din 26 iulie 1932; nr. 300 din 29 decembrie 1933; nr. 301 din 30 decembrie 1937.

1932, apoi a urmat o scădere, la 9 în 1933 și 7 în 1937. Aceste date arată limpede că legea din 1926 n-a putut evita procesul de proliferare a partidelor politice din anii crizei economice. După cum efectul primei majoritare a fost grav primejduit în 1932, când partidul de la guvern a obținut abia 40,30% din totalul voturilor, pentru a fi anulat în 1937, când nici o listă electorală nu a întrunit 40% din totalul voturilor pe țară.

Potrivit Constituției din 1923, care a preluat, de fapt, prevederile Constituției din 1866, „toate puterile emană de la națiune”, iar „membrii parlamentului reprezintă națiunea”¹⁴. În consecință, lupta pentru obținerea unui număr cât mai mare de locuri în parlament a constituit obiectivul tuturor partidelor politice, care urmăreau să folosească instituția parlamentară în folosul clasei sau grupării sociale pe care o reprezenta.

Pentru obținerea unui număr mai mare de mandate și a evita lupta politică pe multiple planuri, partidele politice au încheiat carteluri electorale, unele dintre ele semnificative, cum au fost cele din 1922 între Partidul Național-Liberal și Partidul Țărănesc Basarabean și Partidul Democrat al Unirii din Bucovina, din 1926 între Partidul Național și Partidul Național-Liberal și Partidul Țărănesc Basarabean și Partidul Democrat al Unirii din Bucovina, din 1926 între Partidul Național și Partidul Țărănesc, din 1928 între Partidul Național și Partidul Poporului, între Partidul Național-Țărănesc și Partidul Social-Democrat, din 1931 între guvernul Iorga și Partidul Național-Liberal, din 1937 între Partidul Național-Liberal și Frontul Românesc, și între Partidul Național-Țărănesc și Uniunea Democratică, Frontul Plugarilor, Madosz, Partidul Socialist. Este de remarcat faptul că în 7 din cele 10 alegeri parlamentare Partidul German s-a prezentat în cartel cu partidul de la guvern, fie că acesta era Partidul Poporului, Partidul Național-Liberal, Uniunea Națională sau Partidul Național-Țărănesc. O singură dată, în 1927, s-a realizat cartel electoral între principalele partide ale naționalităților conlocuitoare — Partidul Maghiar și Partidul German.

În condițiile în care campaniile electorale angrenau milioane de cetățeni, când paleta opțiunilor politice s-a diversificat considerabil, lupta politică a devenit mult mai complexă, partidele politice au desfășurat o campanie electorală foarte intensă, fiind preocupate să cîștige cât mai multe voturi, mai ales ale țărănimii, care a devenit principala masă electorală¹⁵.

14 „Monitorul oficial”, nr. 282 din 29 martie 1923.

15 Dintre studiile consacrate acestei probleme menționăm: Gh. I. Florescu, *Partidele politice în alegerile parlamentare din 1919*, în *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol”*, Iași, IX, 1972; Ioan Scurtu, *Alegerea primului parlament al României întregite (noiembrie 1919)*, în *60 de ani de la făurirea statului național unitar român*, București, Tip. Universității, 1978; Georgeta Tudoran, *Partidul Socialist din România în alegerile parlamentare din anii 1919 și 1920*, în „*Anale de istorie*”, nr. 1/1973; Ioan Scurtu, *Lupta partidelor politice în alegerile parlamentare din mai-iunie 1920*, în „*Carpica*”, Bacău, 1972; Ion Bitoleanu, *Venirea liberalilor la putere și alegerile parlamentare din 1922*, în „*Studii și articole de istorie*”, XV, 1970; Ioan Scurtu, *Alegerile parlamentare din martie 1922*, în „*Analele Universității București*”. Istorie. Filosofie. Drept, XXII, 1974; Ioan Saizu și Leon Eșanu, *Momente din istoria regimului electoral din România (1922—*

De regulă, partidul venit la guvern era interesat să profite de conjunctura politică ce-i era favorabilă și să organizeze cât mai curînd alegerile parlamentare. Durata campaniilor electorale a cunoscut o tendință de scădere. De la circa un an în 1919, la două luni în 1920, 1926 și 1931, la numai o lună — termenul minim prevăzut de legea electorală — în 1922, 1927, 1928, 1932 și 1937.

Campaniile electorale erau momente de vîrf în viața politică a României, prilejuind o amplă confruntare de forțe, o activizare excepțională a propagandei politice. În intervalul 1919—1937 au fost organizate 10 alegeri parlamentare, ceea ce însemna că în medie la un an și opt luni partidele politice își puneau în mișcare întregul sistem de propagandă pentru cîștigarea voturilor milioaneilor de alegători. În asemenea împrejurări, elementele de psihologie socială își aveau ponderea lor în desfășurarea campaniilor electorale și în rezultatul alegerilor.

Practic, fiecare campanie electorală a avut un specific al ei, o notă dominantă. Astfel, campania electorală din 1919 s-a caracterizat prin lupta partidelor recent înființate împotriva celor vechi, pentru reforme radicale¹⁶; cea din 1920 a fost dominată de „mitul” Averescu¹⁷; cea din 1922 de lupta Partidului Național-Liberal de a cîștiga majoritatea absolută în Adunarea Națională Constituantă¹⁸; cea din 1926 prin efortul Partidului Poporului de a obține 40% din voturi, obiectiv urmărit și de Blocul Național-Tărănesc¹⁹. În 1927 în prim plan s-a aflat problema crizei dinastice²⁰; în 1928 dominantă a fost marea popularitate a Partidului Național-Tărănesc²¹; în 1931 s-a pus problema menținerii sau lichidării regimului întemeiat pe partidele politice²². Campania electorală din 1932 s-a caracterizat prin asaltul partidelor mici, recent înființate²³; cea din 1933 prin violențe legionare care au dus la desfiin-

1928), în „Anale de istorie”, nr. 3/1970; Ioan Scurtu, *Alegerile parlamentare din mai 1926*, în „Studii și comunicări”. Arheologie. Istorie, Sibiu, 1974; Florin Tănăsescu, P.C.R. în *alegerile parlamentare (1922—1938)*, în „Anale de istorie”, nr. 2/1973; Ioan Scurtu, *Partidele politice în alegerile parlamentare din iunie 1927*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A.D. Xenopol””, Iași, XIV, 1977; Ioan Scurtu, *Lupta partidelor politice în alegerile parlamentare din decembrie 1928*, în „Analele Universității București”. Istorie, XXVI, 1977; Venera Teodorescu, *Alegerile candidaților Blocului Muncitoresc-Tărănesc în parlament*, în „Revista de Istorie”, nr. 4/1974; Ioan Scurtu, *Lupta partidelor politice în alegerile parlamentare din decembrie 1937*, în „Studii. Revista de istorie”, nr. 1/1967; Florea Nedelcu, *De la restaurație la dictatura regală*, Cluj-Napoca, Edit. Dacia, 1981, p. 238-247.

16. Arh. ist. centr., fond. Min., de Interne, dos. 475/1919; Arh. Institutului de Studii Istorice și Social-Politice de pe lângă C.C. al P.C.R. (în continuare se va cita: I.S.I.S.P.), cota A II-6, nr. inv. 16.

17 N. Iorga, *Supt trei regi*, București, 1932, p. 348.

18 Ion Bitoleanu, *Din istoria României moderne. 1922—1926*, București, Edit. Stiințifică și Enciclopedică (E.S.E.), 1981, p. 40-42.

19 Mihail Rusenescu și Ioan Saizu, *Viața politică în România, 1922—1928*, București, Edit. Politică, 1979, p. 198-199.

20 Arh. ist. centr., fond. Președenția Cons. de Min., dos. 16/1927, f. 95.

21 Ioan Scurtu, *Din viața politică a României (1926—1947)*, *Studiu critic privind istoria Partidului Național-Tărănesc*, București, E.S.E., 1983, p. 112-119.

22 N. Iorga, *Memorii*, vol. VI, București, 1939, p. 113.

23 Ioan Scurtu, *op. cit.*, p. 199-204.

țarea Gărzii de Fier²⁴; iar cea din 1937 s-a desfășurat sub semnul marii confuzii create de pactul de neagresiune Maniu-Codreanu și de cartelul Partidului Național-Liberal cu Frontul Românesc²⁵.

În timpul campaniei electorale cetățenii, din orașe și din sate, de pe întreg cuprinsul țării erau asaltați din toate părțile, conștiința lor politică era puternic solicitată, prin presa care înregistra tiraje record, prin manifeste, prin întruniri care nu mai conteneau, fiecare partid supralicitându-și meritele și realizările, făcând promisiuni cât mai ademenitoare și micșorînd sau chiar negînd pe cele ale adversarilor politici.

Goana după voturi, dorința de cîștig, ducea nu de puține ori la incidente electorale. Unele obiceiuri mai vechi, care nu au dispărut după 1918, dar și exacerbaria luptei politice au făcut ca adesea incidente minore să capete proporții uriașe, vina fiind, de regulă, aruncată asupra partidului de la guvern. În 1932 Guvernul a dat publicității o „carte albă” asupra campaniei electorale abia încheiate, în care a prezentat punctul de vedere al organelor de justiție asupra abuzurilor electorale reclamate în presa opoziționistă. Surpriza a fost completă: covârșitoarea majoritate a „abuzurilor” pentru care se cheltuise atîta cerneală și hirtie, nu aveau nici o legătură cu alegerile, fiind răfuiele — mai vechi sau mai noi — între cetățeni, obișnuite, mai ales în lumea satelor, dar pe care ziaristii opoziției le înfățișaseră cu lux de amănunte ca fiind datorate poziției politice ale respectivilor cetățeni²⁶.

Cîștigarea alegerilor de către partidele de la guvern nu s-a datorat presiunilor exercitate asupra masei de alegători — de altfel era și greu, dacă nu chiar imposibil de manipulat milioane de oameni — ci influenței politice pe care acestea o aveau, la care se adaugă „zestrea guvernamentală”. Există într-adevăr un număr mare de alegători care „nu făceau politică”, nu aderau la nici un partid, nu se lăsau impresionați de propaganda electorală, nu veneau la întruniri și care votau în mod invariabil cu partidul aflat la guvern, care de regulă avea lista numărul 1. Din aceeași categorie făceau parte cetățenii care nu voiau „să se pună rău” cu autoritățile; cum autoritățile administrative — primarul, preotul, prefectul ș.a. — făceau propagandă, împotriva prescripțiilor clare ale legii electorale, în favoarea partidului de la guvern, mulți cetățeni considerau că lista acestuia „trebuia votată” și procedau ca atare. Așa se explică faptul că partidele care erau la guvern obțineau succese categorice, pentru ca trecînd în opoziție să înregistreze rezultate mai mult decît modeste, ele pierzînd nu numai „zestrea guvernamentală”, dar și voturile acelor cetățeni care fuseseră dezamăgiți de politica desfășurată, foarte departe adesea de promisiunile făcute. Cele mai mari oscilații le-a cunoscut Partidul Poporului: 206 de mandate în 1920 (la guvern), 40 în 1922 (în opoziție), 292 în 1926 (la guvern), nici unul din 1927 (în opoziție), 4 în 1927 (în opoziție). Asemenea rezultate

²⁴ Arh. ist. centr., fond. Min. Propagandei Naționale. Informații, dos. 282, f. 1. 3.

²⁵ Arh. C.C. al P.C.R., fond. 1, dos. 210, f. 493.

²⁶ *Cartea albă. Date și documente asupra alegerilor generale din iulie 1932*, București, 1932, 166 p. + 3 tabele.

a înregistrat și Partidul Național-Liberal : 103 în 1919 (guvern neutru, aparat de stat liberal), 16 în 1920 (în opoziție), 222 în 1922 (la guvern), 16 în 1926 (în opoziție), 318 în 1927 (la guvern), 13 în 1928 (în opoziție). Este de remarcat că cele mai mari fluctuații s-au produs în primul deceniu interbelic, când opțiunile politice nu erau suficient cristalizate, iar sistemul partidelor politice era el însuși fluctuant. În anii '30 se produce o anumită stabilizare a orientărilor politice, corpul electoral manifestând o remarcabilă constanță, mai ales față de unele partide. Astfel, Partidul Țărănesc-dr. N. Lupu a obținut : 3,44% în 1932, 5,72% în 1932, 5,11% în 1933. Partidul Național-Liberal — Gh. Brătianu : 5,93% în 1931, 6,53% în 1932, 4,96% în 1933, 3,89% în 1937. Partidul Radical-Țărănesc : 2,78% în 1933, 2,25% în 1937. Zestrea guvernamentală s-a diminuat treptat, astfel că în 1937 partidul de la guvern n-a mai putut beneficia de ea, ceea ce însemna și o creștere a conștiinței politice a masei de alegători.

Totalizind mandatele obținute în urma alegerilor parlamentare de fiecare partid în parte²⁷ se desprinde concluzia că primul deceniu interbelic a fost dominat de Partidul Național-Liberal cu 688 de mandate, urmat de Partidul Poporului cu 515 mandate, Partidul Național-Țărănesc cu 471 mandate, Partidul Național cu 222 mandate, Partidul Țărănesc cu 126, Partidul Țărănesc Basarabean — 119 ; urmau alte 10 partide cu mai puțin de 50 de mandate. Aceste cifre arată că partidele nou înființate și cele care au condus lupta pentru unire s-au impus rapid în viața politică a României, fapt ce reflecta dorința de reînnoire și consolidare a statului național unitar român. În anii '30 Partidul Național-Liberal s-a menținut pe primul loc, cu 553 mandate, urmat de Partidul Național-Țărănesc cu 419 mandate, apoi, la mare distanță, de Garda de Fier — 71, Partidul Național-Liberal — Gh. Brătianu — 52, Partidul Maghiar — 51, și de alte 11 organizații politice cu mai puțin de 40 de mandate, între care Partidul Național-Creștin (39 mandate). Se observă puternica polarizare de opțiuni politice — spre cele două mari partide „istorice” —, ieșirea Partidului Poporului din rîndul partidelor cu aderență în rîndul alegătorilor, precum și relativa ascensiune a organizațiilor de dreapta și de extrema dreaptă, în contextul ofensivei generale a fascismului pe plan european. Dacă se ia în calcul perioada 1926 (cînd s-a creat Partidul Național-Țărănesc) — 1937 se constată o sensibilă apropiere între cele două mari partide : Partidul Național-Liberal — 900 de mandate, Partidul Național-Țărănesc — 890 de mandate, care apar puternic detașate de toate celelalte partide politice ale țării ; dealtfel aceste două partide s-au și aflat la cîrma țării aproape în permanență, exceptînd perioada aprilie 1931 — mai 1932. Ca o expresie a drepturilor de care se bucurau naționalitățile conlocuitoare, Partidul Maghiar a dispus de 90 de mandate, iar Partidul German de 47 de mandate în intervalul 1919—1937, avînd posibilitatea de a-și exprima

²⁷ Ioan Scurtu, *Political parties in Romania after parliamentary elections (1919—1937)*, în „Anuarul institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol””, Iași, XVII, 1980, p. 89—90.

pozițiile de la tribuna celui mai înalt for politic al României. De asemenea, este de menționat că partidele clasei muncitoare au deținut în acea perioadă 55 de mandate, ele fiind, practic, prezente în corpurile legiuitoare în întreaga perioadă interbelică.

Legea electorală privind obligativitatea votului și sancțiuni pentru cei care nu se prezentau la urne. Cu toate acestea, numărul celor ce nu a votat a fost mare. Pentru anii 1919—1922 nu există date certe, deoarece în Transilvania s-a publicat decretul-lege adoptat de Consiliul Dirigent în august 1919, care stabilea că în circumscripțiile electorale unde se prezintă o singură listă de candidați nu se mai desfășurau alegeri, lista respectivă fiind câștigătoare din oficiu. În 1926 din cei 3 496 814 cetățeni înscrși în listele electorale au votat 2 622 565, neprezentându-se 874 249 alegători ; în 1931 numărul votanților a fost de 2 927 112, iar al neprezențailor de 1 111 352 ; în 1937 din cei 3 071 695 cetățeni au absentat de la vot 1 577 468. Numărul mare de neprezenți se datora pe de o parte faptului că guvernele nu aplicau sancțiuni împotriva celor ce nu-și exercitau drepturile electorale, procedînd în mod sistematic la admiterea lor imediat după alegeri, iar pe de alta dezamăgirii produse de partidele burgheze, convingerii unui număr însemnat de cetățeni că acestea nu reprezentau cu adevărat interesele maselor, între promisiunile electorale și activitatea practică de guvernare existînd diferențe apreciabile.

Evoluția partidelor politice în lumina rezultatelor electorale, a influenței lor la scara întregii țări, sau numai în anumite circumscripții (care erau similare județelor), pune în relief o dinamică interesantă, nu lipsită de sinuozități și contradicții.

Astfel, Partidul Conservator-Progresist a obținut în alegerile parlamentare din 1919 un număr de 13 mandate, cîte două în județele Bacău și Constanța, și cîte unul în Iași, Putna, Suceava, Dorohoi, Roman, Botoșani, Ilfov, Ialomița, Dolj, după care, în alegerile următoare, n-a obținut nici un mandat, acest partid dispărînd din viața politică.

Partidul Conservator-Democrat s-a abținut în alegerile din 1919, iar în 1920 a făcut cartel cu Partidul Poporului, aflat la guvern, obținînd 18 mandate în județe din Moldova, Muntenia, Cadrilater, Basarabia și Transilvania ; în 1922 a cîștigat 3 mandate, dintre care 2 în Transilvania (Mureș-Turda și Sătmăr) și unul în Moldova (Covurlui). În noiembrie 1922 acest partid și-a încheiat existența, fuzionînd cu Partidul Național din Transilvania.

Partidul Naționalist-Democrat a înregistrat cel mai mare succes în 1919, cînd a obținut 27 de mandate, 22 în Moldova și 5 în Muntenia. Apoi, numărul lor a scăzut la 10 în 1920 (8 în Moldova și 2 în Muntenia), la 6 în 1922 (4 în Moldova 2 în Muntenia). În 1925 a fuzionat cu partidul condus de Maniu, iar în septembrie în 1926 și-a reluat activitatea sub numele de Partidul Național. În alegerile din 1927 n-a intrunit 29/0 din totalul voturilor pe țară, dar Iorga și-a obținut mandatul într-o alegere parțială ; în 1928 a încheiat cartel cu Partidul Poporului și a obținut un mandat (tot pentru N. Iorga). Sub guvernul Iorga, listele

Uniunii Naționale (care cuprindeau și Partidul Național) au câștigat alegerile, pentru ca în 1932 Uniunea Națională (de această dată cuprinzând numai organizațiile conduse de Iorga și de Argetoianu) să întrunească abia 2,26% din voturi, și 5 mandate, dintre care două pentru Partidul Național. În 1933 Partidul Naționalist-Democrat (în octombrie 1932 revenise la denumirea inițială) n-a obținut nici un mandat, Iorga mulțumindu-se cu locul de senator de drept, pentru ca în 1937 să înrheie cartel electoral cu guvernul și să obțină 3 mandate (2 în București, unul în Bihor). Influența electorală a Partidului Naționalist-Democrat era slabă, el trăind în principal prin marea personalitate a președintelui său — Nicolae Iorga.

Pentru partidele care s-au aflat la guvern semnificative cu adevărat sînt rezultatele înregistrate în opoziție, deoarece atunci cînd erau la putere beneficiau de zestrea electorală.

Partidul Național-Liberal a obținut în 1919 un număr de 103 mandate, sub un guvern de alegeri care a menținut aparatul administrativ liberal, toate în vechiul regat. În 1920 cîștiga doar 16 locuri în Adunarea Deputaților, dintre care — fapt important — 4 în Transilvania și 1 în Basarabia. Aflat la guvern, a cîștigat alegerile din 1922, mandatele fiindu-i repartizate pe întreg teritoriul statului național unitar român. În 1926 a avut 16 mandate, toate în vechiul regat și în Basarabia, în 1928 — 13 mandate, toate în vechiul regat, în 1931 — fiind în cartel cu guvernul — a obținut mandate pe întreg spațiul românesc, în 1932 a dispus de 28 de mandate, dintre care unul în Transilvania, celelalte în vechiul regat și Basarabia. În 1933 și 1937, aflîndu-se la putere, a primit din nou mandate în toate teritoriile românești. Practic, Partidul Național-Liberal a avut o reală influență electorală în cîteva județe din vechiul regat — Argeș, Buzău, Bacău, Muscel, Teleorman, Vîlcea, Iași, Gorj, Durostor, Caliacra —, parțial în Basarabia și slabă în celelalte teritorii. Numai în timpul cît s-a aflat la putere a dispus de deputați din întreg spațiul național.

Partidul Poporului, deși s-a abținut în alegerile din 1919, a avut 7 deputați deoarece organizațiile din Rm. Sărat și Covurlui nu au dat curs indicațiilor conducerii centrale. În 1920, fiind la putere, a obținut mandate pe întreg cuprinsul țării — fiind primul partid burghez care realiza o asemenea performanță. În 1922 a avut 13 deputați, dintre care doi aleși în Transilvania și 11 în vechiul regat; în 1926, la guvern, a obținut iarăși mandate în toate județele. În 1928 cartelat cu partidul lui Iorga, a avut 4 deputați, în 1931 a cîștigat 10 mandate — 2 în Transilvania, 8 în vechiul regat, în 1932 — 4 locuri în Adunarea Deputaților — 1 în Transilvania, 3 în vechiul regat. În alegerile parlamentare din 1927, 1933 și 1937 a înregistrat sub 2% din totalul voturilor pe țară. Datele prezentate arată că Partidul Poporului a avut o influență mai mare în vechiul regat — mai ales în județele Vlașca, Teleorman, Dolj, Ialomița, Vaslui —, dar și în Transilvania unde, cu excepția anului 1928, a reușit să obțină mandate ori de cîte ori a pătruns în Adunarea Deputaților. Pe de altă parte, se desprinde ideea că Partidul Poporului a fost partidul cu cea mai specta-

culoasă involuție electorală dintre toate organizațiile politice din România interbelică, și aceasta datorită spulberării, în numai câțiva ani, a „mitului” Averescu.

Partidele burgheze din provinciile istorice unite în 1918 au cîștigat covârșitoarea majoritate a mandatelor din teritoriile respective, la primele alegeri parlamentare, din 1919. Apoi, pe măsură ce aceste partide s-au integrat în cadrul statului național unitar român, și în Transilvania, Basarabia și Bucovina se produce o diversificare a opțiunilor politice, pe criterii mai ferme de clasă, obținînd voturi și chiar mandate partide din vechiul regat. Fuziunile realizate în 1920—1923 ale organizațiilor politice din cele trei provincii cu partide din vechiul regat au contribuit la sudarea statului național unitar și la simplificarea sistemului partidelor politice. Ultima fuziune s-a înfăptuit în octombrie 1926, între Partidul Național din Transilvania și Partidul Țărănesc, după ce se prezentaseră cartelate în alegerile din 1926, obținînd 69 de mandate, de patru ori mai multe decît Partidul Național-Liberal, clasat pe locul al treilea (alegerile au fost cîștigate de Partidul Poporului). Partidul Național-Țărănesc a obținut de fiecare dată un număr însemnat de mandate : 54 în 1927, 348 în 1928 (cel mai mare succes electoral înregistrat de un partid politic burghez în perioada interbelică), 30 în 1931, 247 în 1932 (cînd se afla la guvern), 29 în 1933 și 86 în 1937. A fost singurul partid politic care a obținut în toate alegerile mandate pe întreg teritoriul național, avînd cea mai echilibrată reprezentare geografică ; de asemenea a avut cel mai mare număr de mandate în alegerile ce au urmat plecării lui de la guvern, ceea ce arată o consistență a influenței electorale. Dintre județele cu cea mai puternică aderență la Partidul Național-Țărănesc se remarcă : Muscel, Argeș, Băcău, Tulcea, Teleorman, Constanța, Iași, Gorj, Durostor, Soroca, Alba, Brașov, Făgăraș, Sibiu, Cluj, Sălaj.

Partidele naționalităților conlocuitoare s-au bucurat de un sprijin tacit din partea guvernelor, care fie că nu au pus candidați, fie că au desfășurat o propagandă slabă în județele în care exista o populație minoritară numeroasă. Se considera că o prezență a reprezentanților minorităților naționale în parlamentul țării era bine venită, pentru a cunoaște mai bine punctele de vedere ale acestora, dar și pentru a rezolva împreună problemele ce se iveau, pornind de la realitatea că statul român avea un caracter unitar, iar teritoriul său era inalienabil.

În alegerile din 1919 a depus candidaturi Partidul Democratic al Maghiarilor, care a obținut 8 mandate (3 în Odorhei, 2 în Trei Scaune, cite unul în Ciuc, Sătmar, Bihor). În 1920 maghiarii nu au candidat, așteptînd verdictul Conferinței de Pace în legătură cu unirea Transilvaniei. În 1922 au candidat două partide maghiare : Partidul Național Maghiar și Partidul Independent Maghiar, obținînd fiecare cite un loc în Adunarea Deputaților (la Odorhei și respectiv Mureș-Turda). Pentru prima și ultima dată, Partidul Maghiar a încheiat un cartel electoral cu un partid românesc în 1926 : cu Partidul Poporului, aflat la putere, revenindu-i 16 locuri în Adunarea Deputaților. În alegerile următoare, din 1927, s-a cartelat — tot pentru prima și ultima dată — cu un partid minoritar :

Partidul German, revenindu-i 8 mandate. În toate celelalte alegeri Partidul Maghiar a depus liste proprii, obținând 16 mandate în 1928, 10 în 1931, 14 în 1932, 8 în 1933 și 19 în 1937. Influența acestui partid a fost mai mare în județele Ciuc, Odorhei, Sălaj, Satu Mare, Trei Scaune.

La primele alegeri organizate de statul național unitar român, în 1919, au depus liste două formațiuni politice germane : Partidul Popular Șvăbesc în Banat, și Gruparea Germană în Transilvania și Basarabia, obținând primul 6 mandate (5 în Timiș-Torontal, 1 în Arad), al doilea 7 (dintre care 5 în Transilvania și 2 în Basarabia). Exceptând alegerile din 1927, Partidul German s-a prezentat în cartel cu partidul de la guvern, obținând astfel de fiecare dată câte 8—10 locuri în Adunarea Deputaților. Cele mai multe mandate au fost cîștigate în județele Sibiu, Brașov, Năsăud, Timiș-Torontal, unde și populația de origine germană era mai numeroasă.

Evreii — cea de a treia minoritate din România — au candidat, de regulă, pe listele partidelor românești, unii făcînd parte chiar din organele de conducere a acestora. A existat și un Partid Evreiesc, care a depus candidaturi în 1928, obținînd 2 mandate (în Bihor și Maramureș), în 1931 — 4 mandate (în Maramureș, Storojineț, Sorooca, Cernăuți), în 1932 — 5 mandate (în Maramureș, Sorooca, Storojineț, Cernăuți și Hotin) ; în 1933 și 1937 a întrunit sub 2% din totalul voturilor pe țară. După cum se observă, mandatele au fost dobîndite în cîteva județe din nordul țării, deși exista o populație evreiască numeroasă și în alte zone, mai ales din Moldova.

Dintre organizațiile de dreapta cele mai multe mandate a obținut Liga Apărării Național-Creștine (L.A.N.C.) : 10 în 1926, 8 în 1931, 11 în 1932, 9 în 1933 (în alegerile din 1927-1928 a avut sub 2% din totalul voturilor). L.A.N.C. a obținut cele mai multe voturi în județele din nordul Moldovei și Basarabiei, unde și propaganda antisemită a avut o anumită credibilitate : Suceava, Rădăuți, Fălticeni, Neamț, Dorohoi, Botoșani, Storojineț, Hotin, Orhei. În 1935 L.A.N.C. a fuzionat cu Partidul Național-Agrar, luînd astfel ființă Partidul Național-Creștin, care în alegerile parlamentare din 1937 a cîștigat 39 de mandate, repartizate în toate provinciile României.

Legiunea Arhanghelul Mihail s-a prezentat pentru prima dată în alegeri în 1927, obținînd un rezultat foarte slab (0,4%) ; în 1928 și 1931 n-a întrunit 2%, dar în toamna lui 1931, șeful acestei organizații a cîștigat alegerea parlamentară parțială într-un județ al Moldovei și a intrat în Adunarea Deputaților. În 1932 Garda de Fier reușește să întrunească 2,37% din voturi și i se repartizează 5 mandate, în 1933 nu participă fiind dizolvată, pentru ca în 1937 să obțină cel mai mare succes din istoria sa : 15,58% din voturi și 66 de mandate, cele mai multe în Moldova și Basarabia.

După o întrerupere de două decenii, reprezentanții clasei muncitoare pătrund din nou în parlament în 1919. Deși a făcut greșeala de a se abține în alegerile din 1919, Partidul Socialist a avut totuși 7 mandate — 4 în Ilfov, 2 în Prahova, 1 în Caliacra unde organizațiile respective nu

și-au retras listele electorale. În 1920, Partidul Socialist a dobândit 20 de mandate de deputat : 3 în Ilfov, câte două în Prahova, Covurlui, Timiș, Cernăuți, câte unul în Iași, Hunedoara, Zastavna, Caransebeș, Satu Mare, Tulcea, Durostor, Coțmani, și 4 de senator — 3 în Ilfov și 1 în Cernăuți. În 1922 Federația Partidelor Socialiste a câștigat un mandat pentru Adunarea Deputaților în județul Cernăuți, iar în 1928, Partidul Social-Democrat, prezentându-se în cartel cu Partidul Național-Țărănesc, a primit 9 mandate : câte unul în Ilfov, Arad, Hunedoara, Timiș-Torontal, Hotin, Caraș, Bihor, Cernăuți, Storojineț. Depunând liste proprii în 1931, P.S.D. a câștigat 6 mandate, în Caraș, Cernăuți, Satu Mare, Sălaj, Ismail, Cîmpulung. La rîndul său, Blocul Muncitoresc-Țărănesc, organizație legală de masă condusă de P.C.R., a obținut 5 mandate, câte unul în județele Bihor, Satu Mare, Cernăuți, Timiș-Torontal, dar aleșii săi au fost invalidați fără motive temeinice. Partidul Social-Democrat a fost reprezentat și în parlamentul ales în 1932 de 7 deputați, aleși la Caraș, Cernăuți, Cîmpulung, Storojineț, Ismail, Cahul și Cetatea Albă. În 1933 și 1937 P.S.D. a avut mai puțin de 2% din voturi ; totuși, un reprezentant al său a fost prezent în Senat, ca reprezentant al Camerelor de Muncă (1933—1937). Partidele muncitorești au avut cea mai mare influență electorală în județele Ilfov (care cuprindea și Capitala), Cernăuți, Prahova, Caraș, Timiș și Satu Mare.

Analiza datelor concrete arată că nici un partid care a obținut sub 2% din totalul voturilor pe țară nu a întrunit majoritatea absolută în vreo circumscripție, care să-i permită să intre în Adunarea Deputaților. De altfel, numai două partide, Partidul Național-Țărănesc și Partidul Maghiar au avut majoritatea absolută. Primul în 1926 (sub titulatura Blocul Național-Țărănesc, deoarece fuziunea nu fusese încă încheiată) în 8 județe, și în 1927 în 5 județe, cel de al doilea în 1927 în 2 județe, în 1928 în 3 județe și în 1932 în 3 județe.

Dacă avem în vedere diferența dintre primul și al doilea partid clasat în urma alegerilor, rezultă că cea mai mare diferență s-a înregistrat în 1928 (de 335 mandate) și cea mai mică în 1919 și în 1937 (de numai 66 de mandate, în ambele cazuri).

Durata parlamentului a fost și ea diferită : în două cazuri corpurile legiuitoare s-au menținut întreaga legislatură de 4 ani (1922—1926 și 1933—1937), existența cea mai scurtă (numai 4 luni) avînd-o parlamentul ales în 1919. Din cele 10 parlamente alese între 1919—1937, 8 au fost dizolvate înainte de termen ; în trei cazuri (1920, 1922 și 1931) șeful noului guvern prezentîndu-se în parlamentul ce urma să fie dizolvat, iar în 6 dizolvarea s-a făcut prin decret publicat direct în „Monitorul oficial” (1922 *, 1927, 1928, 1932, 1933, 1937) ; într-un caz, parlamentul a fost dizolvat înainte de a se întruni (cel ales în 1937).

Structura socio-profesională a parlamentului a cunoscut, după 1918, importante modificări, generate de desființarea votului censitar, înfăp-

* În ziua de 17 ianuarie 1922 Take Ionescu s-a prezentat în fața parlamentului, dar guvernul său a primit vot de blam, fiind nevoit să demisioneze ; cu formarea noului guvern a fost însărcinat I. I. C. Brătianu, care nu a mai venit în parlament, obținînd dizolvarea acestuia prin decret regal.

tuirea reformei agrare, mutațiile survenite în viața economică, dezvoltarea științei și culturii, accentuarea procesului de modernizare a statului român. Tendința generală a fost scăderea ponderii reprezentanților moșierimii, creșterea numerică a burgheziei mici și mijlocii, a intelectualității, precum și pătrundera în corpurile legiuitoare a reprezentanților muncitorimii.

O analiză foarte exactă este greu de făcut, avînd în vedere pe de o parte numărul foarte mare de cetățeni ce s-au perindat prin Adunarea Deputaților și prin Senat, și pe de altă parte relativitatea datelor oficiale. Conform regulamentelor de ordine interioară ale Adunării Deputaților și ale Senatului, la începutul fiecărei sesiuni parlamentare, deputații și senatorii erau obligați să completeze un formular pe care era înscrisă și profesia. Unii au declarat cîte două profesii (avocat și agricultor, inginer și industriaș), alții au scris în loc de profesie funcția (inspector, ministru), sau altă calitate (rentier, invalid de război). În asemenea situații s-a luat în calcul prima profesie declarată și s-au făcut coroborări cu alte surse documentare.

Chiar și în aceste condiții datele sînt semnificative, mai ales dacă le privim comparativ. Astfel, în 1911 profesiunea sau starea civilă a celor 183 deputați era următoarea : proprietari și mari agricultori — 82 (44,8⁰/₀), avocați — 52 (28,5⁰/₀), profesori — 17 (9,3⁰/₀), medici — 9 (4,9⁰/₀), rentieri pensionari — 7 (3,8⁰/₀), comercianți și industriași — 7 (3,8⁰/₀), ingineri — 7 (3,8⁰/₀), comercianți și industriași — 7 (3,8⁰/₀), ingineri — 1 (0,5⁰/₀), altele — 8 (4,4⁰/₀).²⁸

În 1920 structura Adunării Deputaților²⁹ se prezenta astfel : avocați — 126, profesori, ingineri, doctori, arhitecți — 70, proprietari agricoli — 33, preoți — 22, învățători, institutori — 18, ziariști — 14, plugari, muncitori — 11, funcționari — 11, miniștri — 3, pensionari — 10, comercianți, bancheri, industriași — 10, meseriași — 3, ofițeri în rezervă — 3, studenți — 1, fără profesie declarată — 33. După cum se observă, sub impactul votului universal și al transformărilor generate de Marea Unire și de dezvoltarea democrației burgheze s-au produs modificări importante în compoziția parlamentului. Poziția marilor proprietari agricoli s-a diminuat considerabil, aceștia cedînd locul unor categorii dinamice ale intelectualității.

Situația este și mai clară dacă se analizează o perioadă mai lungă. Astfel, cei 2 687 deputați aleși în intervalul 1922—1937 (cînd au avut loc opt alegeri parlamentare) aveau următoarea structură socio-profesională :³⁰ avocați — 1 123 (41,8⁰/₀), agricultori — 170 (6,3⁰/₀), profesori secundari — 169 (6,3⁰/₀), profesori universitari — 164 (6,1⁰/₀), institutori — 147 (5,5⁰/₀), proprietari — 137 (5,1⁰/₀), medici — 97 (3,6⁰/₀), preoți — 96 (3,6⁰/₀), publiciști, artiști — 94 (3,5⁰/₀), ingineri, arhitecți, agronomi — 86 (3,2⁰/₀), directori de bancă — 30 (1,1⁰/₀), comercianți — 29 (1,1⁰/₀), industriași — 27 (1,0⁰/₀), ofițeri în rezervă — 14 (0,5⁰/₀), directori de între-

²⁸ L. Colescu, *op. cit.*, p. 66.

²⁹ Arh. ist. centr., fond. Min. de Interne, dos. 510/1921, f. 32-38.

³⁰ Matei Dogan, *op. cit.*, Tabela VII.

prinderi particulare — 11 (0,4%), pensionari — 10 (0,4%), plugari — 9 (0,3%), notari publici — 9 (0,3%), farmaciști — 8 (0,3%), ofițeri superiori — 8 (0,3%), funcționari particulari — 7 (0,3%), revizori — 5 (0,2%), miniștri — 5 (0,2%), rentieri — 5 (0,2%), tipografi — 4 (0,1%), reprezentanți ai organizațiilor muncitorești — 4 (0,1%), muncitori — 3 (0,1%), consilieri — 3 (0,1%), diverși — 17 (0,5%), nedeclarați — 199 (7,5%).

Senatul avea o structură asemănătoare.³¹ Cei 1 664 senatori aleși între 1922 și 1937 aveau următoarea componență: avocați — 421 (25,3%), înalți prelați — 181 (10,9%), proprietari — 128 (7,7%), agricultori — 129 (7,2%), profesori universitari — 118 (7,1%), profesori secundari — 103 (6,2%), preoți — 100 (6,0%), institutori — 69 (4,1%), ofițeri în rezervă — 64 (3,8%), medici — 62 (3,7%), pensionari — 52 (3,1%), ingineri, arhitecți, agronomi — 45 (2,7%), industriași — 34 (2,0%), publiciști, artiști — 33 (2,0%), comercianți — 27 (1,6%), directori de bancă — 19 (1,1%), ofițeri superiori — 14 (0,8%), notari publici — 12 (0,7%), meseriași — 12 (0,7%), doctori în drept — 10 (0,6%), farmaciști, drogheriști — 9 (0,5%), funcționari particulari — 5 (0,3%), funcționari bisericești — 3 (0,2%), nedeclarați — 24 (1,5%).

Aceste date statistice arată că avocații se aflau, detașat, pe primul loc, atît la Adunarea Deputaților, cît și la Senat (cu o medie de 35,5%). urmați la mare distanță de agricultori (6,7%), profesori universitari (6,5%), profesori secundari (6,2%), proprietari urbani (6,1%), institutori (5,0%), în timp ce industriași ocupau abia 1,4%, comercianții — 1,3%, directorii de bancă — 1,1%. Cercetînd mai în detaliu, observăm că o seamă de mari capitaliști (industriași, bancheri, comercianți, moșieri apăreau sub numele de avocați (I. Cămărășescu, Gh. Tătărescu), medici (Al. Vaida-Voievod, C. Angelescu), ingineri (I. I. C. Brătianu, Tancred Constantin) ș.a. Adevărata lor poziție de clasă apărea cu claritate în luările de cuvînt și în votul pe care-l exprimau, dovedindu-se, în covârșitoarea lor majoritate, apărători ai ordinii sociale burgheze.

Diferențele în cadrul partidelor burgheze erau relativ mici, observîndu-se o structură mai largă pentru cele cu o atitudine politică mai avansată. Astfel, din cei 25 de deputați aleși pe listele Partidului Țărănesc în 1920, 13 erau învățători și profesori, 9 — avocați, 2 — preoți, 1 — agricultor.³² Ponderea cea mai mare a intelectualității rurale s-a menținut și în Partidul Național-Țărănesc; spre exemplu, dintre deputații național-țărăniști aleși în 1928,³³ învățătorii reprezentau 11%, iar preoții 5%. Legea electorală din 1926 a influențat structura parlamentului, deoarece repartizarea mandatelor se făcea pe țară și se atribuiau în ordinea înscrierii pe lista electorală; de regulă, capii de listă erau desemnați de la centru, dintre fruntașii partidului, în timp ce candidații cu o situație socială mai modestă erau trecuți în partea a doua a listei.

Important este că în parlamentul României de după Marea Unire din 1918 au pătruns și muncitori și țărani autentici sau reprezentanți ai

³¹ *Ibidem*, Tabela VII-b.

³² Ioan Scurtu, *Din viața politică a României. Întemeierea și activitatea Partidului Țărănesc (1918—1926)*, București, Edit. Litera, 1975, p. 51.

³³ Matei Dogan, *op. cit.*, p. 60.

acestora, care au demonstrat clasei capitaliste că și oamenii muncii, chiar dacă nu aveau o pregătire intelectuală deosebită, dispuneau de capacitatea reală de a aborda marile probleme ale statului, propunând soluții avansate, animate de un autentic patriotism.

Este de remarcat faptul că din Adunarea Deputaților și din Senat au făcut parte mari personalități ale învățămîntului, științei și culturii românești, precum : Traian Lalescu, Victor Vălcovici, Dimitrie Pompei, N. Vasilescu-Karpen, Ion Cantacuzino, Daniel Danielopolu, Iuliu Hațieganu, Paul Bujor, Ion Borcea, Simion Mehedinți, Dimitrie Gusti, Virgil Madgearu, Gh. Ionescu-Sisești, Gheorghe Zane, Petre Andrei, Mihai Ralea, P. P. Negulescu, C. Rădulescu-Motru, N. Iorga, Ioan Lupăș, Șilviu Dragomir, Vespasian V. Pella, Mihail Ghelmegeanu, Traian Ionașcu, Constantin Hamangiu, Traian Bratu, Constantin Stere, Mihail Sadoveanu, Octavian Goga, Ion Agârbiceanu, Cezar Petrescu, Victor Eftimiu, Ion Pilat, N. D. Cocea, Octav Doicescu, Oscar Han, Costin Petrescu. Prezența unor asemenea personalități a contribuit la creșterea prestigiului instituției parlamentare, la ridicarea nivelului de desfășurare a dezbaterilor. În corpurile legiuitoare a răsunat glasul unor cunoscuți și valoroși oameni politici ca Nicolae Titulescu, dr. N. Lupu, Grigore Iunian, dr. Petru Groza, a unor remarcabili fruntași ai mișcării muncitorești, socialiste, social-democrate și comuniste, între care menționăm pe Gheorghe Cristescu, Ilie Moscovici, Lucrețiu Pătrășcanu, Lothar Rădăceanu, Ioan Flueraș.

Parlamentul a fost o instituție reprezentativă pentru regimul politic din România anilor 1919—1937.³⁴ Aici s-au dezbătut marile probleme ale țării — economice, sociale, de politică internă și externă, culturale, juridice, administrative etc. —, aici s-au confruntat în mod direct doctrine și idei, poziții politice, aici s-a decis, prin vot, legislația care a jalonat evoluția statului național unitar român. Instituție burgheză, parlamentul a adoptat legi menite să consacre și să consolideze dominația de clasă a burgheziei, să descurajeze și chiar să reprime mișcarea comunistă, revoluționară.

Tocmai pentru caracterul său burghezo-democratic, parlamentul a fost ținta atacurilor forțelor de dreapta, dictatoriale, care nu acceptau ideea că problemele României trebuie dezbătute și hotărâte într-un for politic reprezentativ, ales prin votul a milioane de cetățeni. Pe de altă parte, în efortul său de a crea un larg Front Popular Antifascist, Partidul Comunist Român a militat pentru apărarea regimului politic întemeiat pe Constituția din 1923, inclusiv a parlamentarismului, pentru menținerea și lărgirea drepturilor și libertăților democratice.

În concluzie, putem aprecia că legiferarea votului universal în noiembrie 1918, reformele înfăptuite și efervescența politică de după Marea Unire au lărgit considerabil cadrul de desfășurare a vieții parlamentare, a determinat importante mutații în structura acestei instituții de bază a

³⁴ Vezi pe larg, Ioan Scurtu, *Noul cadru de dezvoltare a României după Marea Unire din 1918. Rolul parlamentului*, în „Studii și articole de istorie”, XLVII—XLVIII, 1983.

regimului burghezo-democratic. Numărul alegătorilor a crescut de peste 15 ori, paleta reprezentărilor politice în parlament s-a diversificat, alături de reprezentanții vechilor partide intrând în corpurile legiuitoare exponenții partidelor înființate în anii 1917—1918, ai celor care au condus lupta pentru unire a Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei cu țara, ai partidelor minorităților naționale; de o mare semnificație este faptul că, după o întrerupere de două decenii, reprezentanții clasei muncitoare își reiau locul în forul politic suprem al României. Întreg spațiul românesc, toate județele țării își aveau asigurată participarea în Adunarea Deputaților și în Senat, care erau, și din acest punct de vedere, organisme politice reprezentative. Structura socio-profesională a membrilor parlamentului a cunoscut modificări importante, pozițiile moșierimii reducându-se considerabil, în prim plan trecând reprezentanți ai intelectualității, ai burgheziei în general, inclusiv ai micii burghezii. După 1918 în parlament s-au aflat și unii muncitori și țărani, sau reprezentanți autentici ai acestora, care au abordat marile probleme ale țării, dovedind capacitatea de a propune soluții constructive pentru destinele poporului român. Prin modul de alegere, prin structura și mai ales prin activitatea sa, parlamentul a fost o instituție fundamentală a regimului politic burghezo-democratic din perioada interbelică.

CONTRIBUTIONS SUR LA STRUCTURE SOCIO-DÉMOGRAPHIQUE DU PARLEMENT DE LA ROUMANIE ENTRE 1919—1937

Résumé

L'introduction du suffrage universel, égal, direct et secret en 1918 a eu comme conséquence l'élargissement considérable du cadre de déroulement de la vie politique en Roumanie. Le nombre des électeurs a augmenté d'environ 100.000 en 1911 jusqu'à 3,5 millions en 1926 et 4,6 millions en 1937.

Les options politiques se sont diversifiées : avant 1918, dans le Parlement entraient les représentants de trois ou quatre partis politiques, tandis qu'après l'introduction du suffrage universel le nombre des partis a augmenté, avec certaines fluctuations : 10 en 1919, 12 en 1932, 7 en 1937.

Les données concrètes montrent que surtout les grands partis — le Parti National-Libéral et le Parti National-Paysan — avaient de véritables fiefs dans certains départements, les Partis ouvriers dans les grands centres industriels, le Parti Magyar et le Parti Allemand obtenaient des mandats dans les localités où il y avait une population magyare et, respectivement, allemande plus nombreuse.

La structure socio-professionnelle de l'Assemblée des Députés et du Sénat entre 1922—1932 (années pour lesquelles on dispose de données concrètes) était la suivante : avocats — 35,5%, agriculteurs — 6,5%, professeurs secondaires — 6,2%, propriétaires urbains — 6,1% etc. Il faut remarquer que du Parlement de la Roumanie ont fait partie certains ouvriers (élus sur les listes du Parti Socialiste, du Parti Communiste et du Parti Social-Démocrate), paysans (surtout sur les listes du Parti Paysan), ainsi qu'un grand nombre d'intellectuels d'un authentique prestige interne et international.

Le grand nombre des avocats ne doit pas surprendre car plusieurs grands capitalistes (industriels, commerçants, grands propriétaires fonciers, banquiers) se déclaraient „avocats” parce qu'ils étaient licenciés en Droit.

Au-delà de la structure sociale telle qu'elle résulte des données statistiques, l'élément décisif d'appréciation est constitué par la position adoptée par les députés et les sénateurs dans leurs discours et dans les votes exprimés. À partir de ce critère, on peut conclure que le Parlement a été la plus importante institution bourgeoise-démocratique dans la Roumanie des années 1919—1937.